

УДК 347.77:330.341.1

Г.М. ГРАБОВСЬКА, канд. юрид. наук,
Національний авіаційний університет

МУЗИЧНИЙ ТВІР ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Ключові слова: авторське право, право інтелектуальної власності, цивільні правовідносини, музичний твір

Сучасна Україна будує правову, соціальна держава, засновану на системі ринкових економічних відносин. Тому одним із основних завдань є створення в державі цілісної системи для ефективного застосування нових результатів інтелектуальної діяльності, які будуть представлені на національному та міжнародних ринках. Основними напрямками творчості є наукова діяльність, література і мистецтво. Результати цих видів творчої діяльності, невичерпні за формами, прийомами, способами об'єктивного вираження духовного багатства людини, а отже є предметом правової охорони.

На сучасному етапі у вітчизняній науці істотно зростає інтерес до захисту авторського та суміжних прав, в тому числі й забезпечення права автора. За даною тематикою можна виділити наукові праці: С. Алексеева, Р. Дюми, О. Кохановської, О. Підпригори, О. Підпригори, В. Рассудовського, І. Савельєвої, В. Чигіри, Г. Чурпіти, Р. Шишки, Г. Шершеневича та інших авторів, у яких тією чи іншою мірою порушувалися питання правової охорони авторського права. Звідси, метою цієї статті є дослідження музичного твору, як об'єкта правової охорони, виявлення характерних особливостей та правової природи.

Гарантування прав автору щодо створених ним музичних творів є необхідною умовою інтеграції України до системи світових досягнень в музичній індустрії. В системі усіх об'єктів авторського права особливе місце займають музичні твори. Музичні твори – це твори, в яких художні образи виражаються за допомогою *звуків* людського голосу, музич-

них інструментів чи їх поєднання [1, с.836]. Музичний твір може існувати у вигляді *нотного запису, виконання, звукозапису* (цифрового чи аналогового) та *відеозапису*.

В *академічній музиці* твором називають будь-яку музичну композицію, незалежно від об'єму чи форми. У розважальній музиці, термін «твір» вживається лише для найзначніших композицій, частіше джазових та рокових. Простіші форми окреслюють терміном «пісня», хоча з точки зору авторського права, останні також вважаються творами [2, с.98].

Об'єктом авторського права може бути не будь-який твір, а лише той, який має певні, встановлені законом, ознаки:

- а) творчий характер;
- б) вираження в об'єктивній формі.

Таким чином, об'єктом авторського права може бути лише твір, який є результатом творчої праці автора; необхідно звернути увагу на те, що об'єктом авторського права не вважається суто технічна робота (наприклад, копіювання чужого твору, вираженого в нотах за допомогою копіювальної техніки тощо).

До видів музичних творів, як до об'єктів авторського права відносяться музичні твори з текстом або без нього:

- інструментальні – симфонії, сонати;
- кuartети і вокальні – пісні, романси;
- музично-драматичні – опери, оперети.

У тому випадку, якщо музичні твори, які ще не записані, об'єктом авторського права стають з моменту першого публічного виконання.

Однак, у суспільній свідомості нотний текст ототожнюється з результатом композиторської діяльності, у зв'язку з чим виникає уява про завершеність музичного твору в цілому. Проте, дане судження є хибним, так як під час створення музичного твору із текстом, одночасно використовується й *літературний твір*, наприклад *вірш*, який вже може бути об'єктом інтелектуальної власності іншого суб'єкта цивільно-правових відносин.

Отже, музичному твору властива внутрішня завершеність й умотивованість цілого, індивідуалізація змісту і форми, визначена осо-

бистістю автора, детальна фіксація нотного запису, що припускає мистецтво виконавчої інтерпретації.

Натомість, музичний твір може бути виражений у будь-якій об'єктивній формі, але обов'язково придатній для відтворення та сприймання. Сама об'єктивна форма може бути усною, письмовою у вигляді нотного запису чи запису на платівку, магнітну плівку, CD (демо запис), тощо. Проте, необхідно мати на увазі, що задум композитора, який у свідомості автора вже склався у закінчену форму – певний образ, має певне сполучення звуків, але не виражений зовні у будь-якій формі, не визнається об'єктом авторського права.

Отже, об'єкти авторського права, створені композитором, це: цілісний музичний твір, уривок музичного твору, нотний запис музичного твору, та *мелодія* як компонент музичної форми твору [3, с.246]. Однак музикою називається мистецтво композиції звуків людського голосу або музичних інструментів, або ж комбінація людського голосу і музичних інструментів, які впливають на відчуття слухачів.

Також, у музичних творах можуть бути будь-які оригінальні комбінації звуків із словами або без них. Базовими елементами музичного твору є мелодія, гармонія і ритм, які також є складовими музичного твору.

Мелодія – це широке поняття, яке включає всі можливі комбінації наступних один за іншим звуків. Це послідовне поєднання нот, тема, яка лежить в основі простого або складного музичного твору, незалежно від акомпанементу. В свою чергу, гармонія – це поєднання різних, але узгоджуються між собою одночасно відтворених звуків. Ритмом же називається тимчасова організація музичних звуків і їх поєднань, причому це можуть бути як наступні один за іншим звуки, так і різні відгомони або повторення одного і того ж звуку або одного і того ж шумового ефекту. Проте, оригінальність музичних творів виникає в результаті поєднання базових елементів та в свою чергу оригінальними можуть бути

як мелодія, так і гармонія або ритм окремо.

Отже, головною особливістю правового режиму прав на музичний твір є наявність виняткового права тільки на мелодію. Неможливо одержати виняткові права на гармонію, оскільки вона є поєднанням акордів, число яких обмежено. Така саме справа і з ритмом: було б нелогічним присуджувати виняткові права на болеро, мазурку, самбу, гавот і т.д., по аналогії відсутності виняткових прав на літературні жанри (поезія, роман, розповідь, драма або комедія). Однак, одна і та ж мелодія може стати об'єктом різних способів побудови гармонії і змін ритму. Необхідно добре розбиратися в музиці, щоб визначити: чи були змінені гармонія, ритм або обидва ці елементи в музичній композиції. На слух твір може бути абсолютно іншим, хоча мелодія не зміниться.

В даному випадку найбільш розповсюдженим порушенням прав на музичні твори є плагіат. При вирішенні справ по суті справи, суддя повинен встановити чи мав місце плагіат мелодії. Для цього не будучи музикантом, він зобов'язаний отримати висновки експертів у тому випадку, якщо інші базові елементи музичного твору змінені.

Коли йдеться про музичний твір, плагіатом називається тільки запозичення самої мелодії, тобто того, що в ньому є оригінального [4, с.20].

Визначення суб'єкта права інтелектуальної власності є неоднозначним, адже ускладнюється й тим, що в мистецтві кінцевий результат залежить не тільки від ідеї, хай навіть геніальної, а від здатності і можливості її адекватними художніми образами довести до глядача та репрезентувати найкращим чином через виконавську майстерність [5, с.249]. У цьому процесі зайнята значна кількість людей, кожен із яких привносить у кінцевий результат свою частку творчої праці.

На думку Р. Шишки – проблема суб'єкта права, у тому числі й права інтелектуальної власності, є однією з складних у філософії, мистецтві та юриспруденції [5, с.250]. Вона ускладнюється визначенням межі вияву сво-

боди суб'єктом творчості, охороноздатності створеного в її результаті твору, інтересами держави, суспільства та інших осіб до нього як об'єкта правовідносин. Інтерес та посягання інших осіб підсилюється у тому разі, коли об'єкт права інтелектуальної власності суттєво впливає на розвиток продуктивних сил, є шедевром (хітом) й користується популярністю, через що його носії розкупуваються, виконання високо оплачується, а в промисловості підвищується продуктивність праці й товар стає більш конкурентоспроможним на ринку.

За чинним українським законодавством (ст.421 ЦК України) до суб'єктів права інтелектуальної власності відносять: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до закону чи договору.

На думку С.С. Алексєєва, під суб'єктами права слід розуміти індивідів, організації або спільності, які на підставі юридичних норм можуть бути учасниками правовідносин – носіями суб'єктивних прав та обов'язків [6, с.137].

Безумовно, більшість вчених вважає першосуб'єктом саме людину. У всьому світі першим володарем музичної, літературної, художньої і наукової власності завжди є автор, тобто композитор, автор слів. Інші особи, а саме музичний видавець, фірма грамзапису – можуть бути лише вторинними власниками. Тільки перший володар інтелектуальної власності ухвалює одноосібне рішення, кому і на яких умовах він дозволить перше використання своєї власності, а кому взагалі заборонить її використання [2, с.300].

Ще з часів римського цивільного права людина була наділена спеціальними юридичними якостями: правоздатністю та дієздатністю. Отже, для того, щоб бути суб'єктом права, людина повинна мати правосуб'єктність.

В юридичній літературі існує кілька напрямків визначення правосуб'єктності: перший, обґрунтований М. Вітруком визначає правосуб'єктність із категорій правоздатності та дієздатності в їх невідривності та єдності.

На його думку правосуб'єктність особи становить собою єдність її структурних елементів – правоздатності і дієздатності [7, с.87]. Якщо правосуб'єктність реалізується лише через дієздатність, то саме через здатність суб'єкта усвідомлювати свої юридично значимі поступки та керувати своєю поведінкою вона й виражається [7, с. 88]. Цю теоретичну позицію тривалий час послідовно відстоював й С.С. Алексєєв Він вказував, що правосуб'єктність є не що інше, як праводієздатність. Тому категорії «суб'єкт права» і «правосуб'єктність» співпадають. Сама правосуб'єктність є невід'ємною від особи її якістю [6, с.133].

Прибічники другого напрямку, окрім праводієздатності, включають в правосуб'єктність й права та обов'язки, що закріплені за особами законами і отожднюють її по суті з правовим статусом особи [8, с.30].

Прихильники третього напрямку визнають, що зміст правосуб'єктності складає праводієздатність. Але є ряд правовідносин, учасниками яких закон визнає й недієздатних громадян [9, с.6]. Наприклад, існують спеціальні колекції та виставки фастмагоричних картин, створюваних божевільними, а то і навіть тваринами. Ці картини, як відображення внутрішнього світогляду «таких» людей, викликають жвавий інтерес не тільки психіатрів, але й художників. Більш того, вони мають комерційну ціну. Але, наприклад, визнати авторство за дельфіном – не є можливим. Божевільні є недієздатними, але за ними визнається право авторства. Закон, як вказувала Е. Флейшиц, визнає людей суб'єктами права і наділяє їх правосуб'єктністю [10, с.259].

Конституція України закріпила за фізичними особами комплекс прав, які виникають в неї з народження або з часу набуття повного обсягу дієздатності. Так, ст.54 Конституції України гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних та матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [11].

Аналізуючи вказану статтю, можна сказа-

ти, що її ключовою ознакою є визначення свободи особи чи особою, яка захищена державою. Наприклад, з тих чи інших причин надання право власності на музичний твір може піддаватися сумніву. З огляду на ситуацію, в якій у встановленому порядку буде визнано, що певний музичний твір є плагіатом чи він був виконання іншою особою, то майнові й немайнові права такої особи не захищаються [5, с.250].

Суб'єктами прав на музичний твір є також загальні суб'єкти права інтелектуальної власності, які визначені у ст.421 ЦК. У розумінні вказаної статті основним суб'єктом права інтелектуальної власності на музичний твір є творець (творці) та виконавець, які і мають право на безпосередня оприлюднення музичного твору. Безпосередньо творцем є особа, яка створила музику тобто написала її, ним є композитор. Виконавцем може бути співак, якщо це естрадне виконання або піаніст чи інший музикант у класичній музиці [12].

Це первинні суб'єкти права інтелектуальної власності на музичний твір, проте є вторинні суб'єкти, які набули це право за договором або за законом. У нашому випадку вторинними суб'єктами виступають: компанії грамплавання, організації колективного управління, музичний видавець.

Стосовно авторського права суб'єктом визнане й суспільство, що дає можливість підприємцям поширювати твори класиків без згоди. З наукової точки зору, суспільство не може визнаватися суб'єктом такого права, з огляду на те, що його суб'єктивні права та юридичні обов'язки є невизначеними. Проте, роль суспільства є соціальною нормою, ніж юридичною, тому що суспільство не можна притягнути до відповідальності за невиконання юридичних обов'язків [5, с.250].

Отже, музичний твір це – твір, художні образи котрого виражені за допомогою звуків. Музичним творам властиві внутрішня завершеність й умотивованість цілого, індивідуалізація змісту і форми, визначена особистістю автора, детальна фіксація нотного запису, що припускає мистецтво виконавської інтерпрета-

ції. Він є одним з основних об'єктів авторського права, який має художнє та практичне значення. Суб'єктом прав на музичний твір є автор музичного твору, роботодавець або інший набувач цих прав за законом або за договором.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / [за ред. О. В. Дзери, Н. О. Кузнецової, Р. А. Майданика]. – 3-тє вид., перер. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 976 с.
2. Дюма Р. Литературная и художественная собственность : монография / Р. Дюма. – 2-е изд. – М. : Международные отношения, 1993. – 384 с.
3. Едельман Б. Моральні права автор / Б. Едельман // Авторські і суміжні права. Європейський досвід. – Кн. 2. Виступи, статті європейських спеціалістів. – К. : Ін Юре, 2001. – 476 с.
4. Чурпіта Г. В. Авторське право про твори образотворчого мистецтва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Г. В. Чурпіта. – Х., 2004. – 20 с.
5. Шишка Р. Суб'єкти права інтелектуальної власності / Р. Шишка // Вісник Ун-ту внутр. справ. – 2000. – Вип. 11. – С. 250.
6. Алексеев С. С. Общая теория права / С. С. Алексеев. – М., 1982. – Т. 1. – 359 с.
7. Витрук Н. В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе / Н. В. Витрук. – М., 1979. – 115 с.
8. Мицкевич А. В. Субъекты советского права / А. В. Мицкевич. – М., 1962. – 82 с.
9. Братусь С. Н. Субъекты гражданского права / С. Н. Братусь. – М., 1950. – 495 с.
10. Флейцшиц Е. А. Соотношение правоспособности и субъективных прав / Е. А. Флейцшиц // Вопросы общей теории советского права. – 1960. – С. 267.
11. Конституція України : від 28.06.1996 р. // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
12. Цивільний Кодекс України : від

16.01.2003 р. / ВВР України. – 2003. – № 40–
41. – Ст. 356.

Грабовська Г. М. Музичний твір як об'єкт правової охорони / Г. М. Грабовська // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 209–213 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12ggmopo.pdf>

Розглянуто питання поняття та класифікації музичних творів як об'єктів правової охорони, а також була зосереджена увага на визначення прав та обов'язків суб'єктів правовідносин

Грабовская А.М. Музыкальное произведение как объект правовой охраны

Рассмотрены вопросы определения и классификации музыкальных произведений как объектов правовой охраны, а также было сосредоточено внимание на определении прав и обязательств субъектов правоотношений.

Grabovskaya A.M. Musical Piece as Object of a Right Protection

Problems of determination and classification of musical pieces as objects of a right protection are considered, and also the attention has been centre on determination of the rights and debts of subjects of legal relationship.

Форум права Форум права